

ВІДГУК

**офіційного опонента Кіцака Володимира Мироновича,
кандидата історичних наук, доцента
кафедри стародавньої та середньовічної історії Тернопільського
національного педагогічного університету імені В. Гнатюка
на дисертацію Павлів Юлії Зеновіївни**

**“Депортація українців з польсько-українського прикордоння 1944-1951
рр. у регіональній пам’яті України”, представлену до захисту на здобуття
наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 –
Історія України.**

Впродовж XX століття на території Східної Європи відбулася низка депортацій, зумовлених політичними рішеннями керівництва Туреччини, Німеччини, Росії та інших держав, що в такий спосіб намагалися вирішити національні чи інші питання. Усі вони носили примусовий характер і проводилися з використанням армійських підрозділів та формувань органів внутрішньої безпеки. Саме у насильницький спосіб було переселено сотні тисяч поляків на початку Другої світової війни, німців у 1941 р., кримських татар у 1944 р. Особливо численними депортації були на території СРСР. Упродовж 1944–1946 рр. з УРСР було виселено з понад 800 тисяч поляків. У той самий час на території України розселено близько півмільйона вихідців із Лемківщини й Холмщини, Надсяння та Підляшшя. Їх розселення, господарсько-побутове облаштування на теренах УРСР, а також подальша соціальна та психологічна адаптація все ще не є достатньо висвітлені у сучасній науковій літературі. Як і не досліджено збірний соціально-психологічний образ депортаційних акцій, не досліджено включеність їх досвіду в історичну пам’ять України. Немає в сучасності й комплексного дослідження відображення депортацій у медійному просторі та повсякденних уявленнях.

Саме тому актуальність теми, задекларованої Павлів Юлією Зеновіївною, не викликає сумнівів.

Дисертантка використала широке коло джерел, виявлених в українських та польських архівах. Вперше до наукового обігу введено значну кількість документів із фондів львівських та варшавських архівосховищ. Опрацьовано

також ряд опублікованих збірників документів, статистичних та соціологічних матеріалів, відеоматеріалів, збірників спогадів.

Поруч із численною українською історіографією дисертанткою опрацьовано велику кількість польських наукових праць, а також ряд англомовних публікацій.

Особливу увагу привертає робота Юлії Павлів по особистому інтерв'юванню 42 осіб та проведенню ряду соціологічних опитувань як серед свідків депортацій, так і серед їх нащадків.

Також дисертантка вивчила широке коло західної історіографії, присвяченої питанням культурної пам'яті, історичної пам'яті, колективної та регіональної пам'яті.

Характер опрацювання джерельної бази та списку літератури переконує у тому, що дисертант опанував науковий інструментарій, володіє достатньою теоретичною і методологічною підготовкою для вирішення поставлених завдань.

Попри те, що дисертаційне дослідження має комплексний характер, воно відзначене декількома акцентами. Зокрема, авторка висвітлила причини та перебіг українсько-польського протистояння та визначила основні сюжетні лінії, характерні для спогадів жителів різних регіонів Закерзоння, пов'язала їх із відповідними історичними подіями, виділила типові фантомні сюжети, простежила гендерні особливості пам'яті.

Окремий підрозділ роботи присвячено політико-правовим підставам депортаційних акцій польської влади, висвітлено складні міжнародні переговори, що були їх попередниками.

Також авторка дисертаційного дослідження аналізує сформовані спільнотою переселенців образи депортації та подальшого соціально-економічного облаштування в західних регіонах УРСР. Виділено окремі сюжети, пов'язані із різними аспектами міжнаціональних відносин напередодні, впродовж та після Другої світової війни, процесом переїзду,

розселення в УРСР, пристосуванням до нових природно-кліматичних умов, стосунками із місцевим населенням.

Висвітлюючи проектування регіональної пам'яті у медійному просторі та повсякденних уявленнях, дисертантка порівняла стан справ в Україні та Польщі, аналізуючи, як змінювались акценти польських медіа впродовж трьох останніх десятиліть.

В окремому розділі проаналізовано уявлення, пов'язані із малою батьківщиною й на основі численних прикладів наголошено на високій символічній вартості їх у протизагаду травматичному досвіду військового часу й переселення. Висвітлено національну, регіональну та територіальну ідентифікацію депортованих й цілком логічно підкреслено ймовірний майбутній конфліктний потенціал лемківської ідентичності через столітню заполітизованість ідеї русинства. Аналізуючи місця пам'яті на території України й сусідньої Польщі, Ю.Павлів детально описує перипетії довкола встановленні українських пам'ятників та сучасне українсько-польське напруження, справедливо наголошуючи на необхідності подальшого діалогу.

Дисертацію завершують логічні, послідовні й аргументовані висновки та узагальнення, зокрема й про замкнутість у межах спільноти переселенців попереднього травматичного досвіду війни і депортації та лише фрагментарного його висвітлення в загальноукраїнському контексті.

Загалом варто відзначити чітку, добре продуману й логічну структуру роботи. Автор вдало поєднує цитати документів та статистичні й соціологічні матеріали. Для дослідниці характерний послідовний, добре аргументований й вмотивований стиль викладу наукового матеріалу.

Представлена на захист праця має не лише суто теоретичне, але й практичне значення, оскільки основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані при написанні узагальнюючих праць з історії України, краєзнавчих дослідженнях, а також для розробки спецкурсів у вузах. Матеріали дисертації можуть бути використані також у проведенні етнологічних та лінгвістичних досліджень як окремих

регіонів, так і країни в цілому. Особливої ваги дослідження набуває в світлі сучасної українсько-російської війни й неминучих міграцій населення із охоплених бойовими діями територій. Їх спогади ще чекають свого дослідника, що зможе користуватись методологією, запропонованою Юлією Павлів.

Основні положення дисертації апробовані на численних міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях, відображені у п'яти статтях, опублікованих у фахових виданнях. Публікації відповідають змісту поданої до захисту дисертаційної роботи і свідчать про самостійність одержаних результатів наукового дослідження.

Попри належну якість дисертаційного дослідження та практичну цінність роботи, вона містить певні недоліки, суперечливі положення. Зокрема:

- у роботі використовуються документи лише Державного архіву Львівської області, хоча доцільно було б використати й документи інших областей України, зокрема Тернопільської, де кількість депортованих була найбільшою в повоєнній республіці. Також варто було б дослідити й центральні архіви України.
- не зовсім доречно на тематично цілісному фоні дисертаційного дослідження виглядає аналіз глобальних питань міжнародної політики, а зокрема проблеми переміщення населення на теренах Східної Європи у баченні Радянського Союзу, Великобританії, США та польського еміграційного уряду. У вступі авторка сама акцентує увагу на неприпустимості «дослідження цього періоду виключно з точки зору політичної історії», оскільки такий підхід спрощує уявлення про наше минуле. Проте саме дослідженню політичних аспектів депортації приділено окрему увагу у Вступі та другому розділі дисертації;
- також далеко за хронологічні межі виходить аналіз депортаційних акцій починаючи з XIX ст., що загалом не оголошено як предмет дослідження;
- аналізуючи мас-медійні образи депортації 1944-1951 рр. у польській та українській пресі, авторка обмежується лише періодом 1990-2017рр.,

хоча доцільно було б принаймні порівняти бачення проблеми і точки зору сучасної польської преси із повоєнною публіцистикою як у комуністичній Польщі, так і в публікаціях еміграційного уряду.

Однак зазначені зауваження мають локальний характер і не применшують наукової та практичної цінності дисертаційного дослідження. Наведені зауваження й побажання варто врахувати під час наступних досліджень даної тематики.

Загалом дисертаційна робота Павлів Юлії Зеновіївни “Депортація українців з польсько-українського прикордоння 1944-1951 рр. у регіональній пам’яті України” є цілісним завершеним самостійним науковим дослідженням й відповідає основним вимогам, що ставляться до дисертаційних досліджень такого типу, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України.

Офіційний опонент:

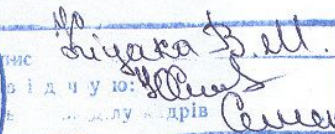
кандидат історичних наук, доцент

кафедри стародавньої та середньовічної історії

Тернопільського національного

педагогічного університету імені В. Гнатюка

Кіцак В. М.

[Handwritten signature]

Семішова Ю. А.